

ЗОВНІШНІ ТА ВНУТРІШНІ ЧИННИКИ (ДЕ)СТАБІЛІЗАЦІЇ МІЖЕТНІЧНИХ ВЗАЄМИН У ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

Круглашов Анатолій Миколайович,

доктор політичних наук, професор

ORCID: 0000-0003-0611-2698

Нечаєва-Юрійчук Наталія Вікторівна,

кандидат історичних наук

ORCID: 0000-0001-5882-7121

Стаття присвячена аналізу зовнішніх та внутрішніх чинників, що впливають на стабільність міжетнічних відносин у Чернівецькій області. Актуальність теми розвідки зумовлена необхідністю виявлення потенційних загроз етнополітичній стабільності, що перебуває у сфері інтересів різних держав, на прикордонні України. Мета статті полягає у вивченні основних регіональних чинників впливу на розвиток міжетнічних відносин та визначенні особливостей міжетнічної комунікації між українцями, румунами та молдованами у Чернівецькій області. Проаналізовані сучасні напрями міждержавної взаємодії у форматі Україна – Румунія, зокрема вплив подій Євромайдану на їхній розвиток та подальші перспективи, висвітлено динаміку регіональної етнополітичної ситуації за період 2014–2018 рр. Автори використали кількісні та якісні наукові методи дослідження, зокрема статистичні, компаративістські, метод case-study та ін. Завдяки дослідженню зроблено висновки про те, що серед визначальних зовнішніх чинників впливу на етнополітичну стабільність Чернівецької області саме румунський і російський фактори виявляються найбільш складними, відтак вони потребують пріоритетної уваги. Але в сучасних умовах саме російський фактор впливу є найнебезпечнішим, тому що цей вплив здійснюється як через масовану пропагандистську інформаційну війну проти України (і в регіоні, що вивчається, включно), так і через агентів впливу, де важливу роль відіграють окремі структури Московського патріархату, які об'єднують прихильників не лише Російської православної церкви, а й адептів концепції «русского мира».

У рекомендаціях запропоновано центральним органам державної влади невідкладно звернути увагу на важливі аспекти здійснення етнонаціональної політики в Україні та регіоні, вжити відповідні заходи, враховуючи особливе значення цього напрямку забезпечення безпеки нашої держави.

Ключові слова: міжетнічні взаємини, національні меншини, етнонаціональна політика, безпека, стабільність.

Kruglashov Anatoliy, Nechayeva-Yuriychuk Nataliya

**FOREIGN AND DOMESTIC FACTIORS OF (DE)STABLIZANING
CHERNIVTSI REGION'S INTERETHNIC RELATIONS**

This article is dedicated to the analysis of external and internal factors, which influence a stability of interethnic relations in Chernivtsi oblast'. Topicality of the research is defined with the necessity to uncover potential threats to ethno-political stability on the border region of Ukraine, which attracts certain attention of some foreign states. The principal goal of the article is to consider key factors of this influence on the development of interethnic relations and

underscore the most important peculiarities of interethnic communication between Ukrainians, Romanians and Moldovans in Chernivtsi oblast'. Thus, main directions of the interstate interaction in the format of Ukraine-Romania relations have been analyzed, especially the Euromaidan events' influence on their development and perspective as well as the dynamic of regional ethno-political situation since 2014 till 2018. Authors applied both qualitative and quantitative methods of a research, i.g. statistical, comparative analyses method and method of case-study. After having the research completed authors come to conclusion, that most influential foreign factors of the ethno-political stability of Chernivtsi region is Romanian and Russian ones. Both of them require careful attention. Still Russian factor as a challenge prevails for now. Its influence delivers via information war against Ukraine and the region under consideration. This multipronged interference is realized with some agents of influence, where some of Moscow Patriarchate clergy play an important role, as well as other devoted supporters of "Russkiy Mir" ideas.

Finally, authors propose to pay careful attention to the peculiarities of the ethnonational policy implementation within the state and a region concerned to central governmental bodies. They urge them to undertake some practical measures, taking into account the very importance of this direction of domestic policy as far as a security of our state is at stake.

Keywords: interethnic relations, national minorities, ethnonational politics, security, stability.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Розглядаючи зовнішні та внутрішні чинники дестабілізації міжетнічних відносин у Чернівецькій області, зазначимо насамперед значення цієї адміністративної одиниці для національної безпеки України. Область є найменшою за територією та кількістю населення в нашій країні. Проте вона стратегічно важлива для України як з точки зору зовнішньої безпеки держави, так і внутрішньополітичної стабільності, оскільки традиційно вирізняється поліетнічністю та багатоконфесійністю. До того ж, тут розташована досить велика ділянка державного кордону України з Румунією (країною – членом ЄС), а також значна частина кордону України з Молдовою, що робить ці сусідні країни важливими для України зі стратегічного погляду. Зауважимо, що наявність Придністровського конфлікту на території Молдови перетворює країну на «постачальника проблем» для регіону Східної Європи, а також і всього Євросоюзу, особливо після входження до нього Румунії [1]. На жаль, після анексії Криму і початку війни на Донбасі таку характеристику можна застосовувати й щодо України. Тож від того, наскільки стабільним і прогнозованим буде етнополітичний розвиток Чернівецької області за складних для України та всього регіону Центрально-Східної Європи (ЦСЄ), як він впливатиме на стабілізацію чи дестабілізацію міжетнічних відносин в Україні,

залежить подальший розвиток нашої держави. Саме тому події, які розгортаються в області у сфері міжетнічних відносин, та наявні регіональні тенденції заслуговують на уважне вивчення, постійний моніторинг, аналіз і, відповідно, внесення пропозицій щодо вирішення існуючих проблем для регіональної та центральної влади всіх рівнів.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання означеної проблеми та на які автори спираються. Вивченню питань етнополітичної політики присвячено чимало наукових праць, серед яких особливий науковий інтерес становлять розвідки, котрі належать О. М. Майбороді, В. Б. Євтуху, О. В. Картунову, В. П. Трошинському та деяким іншим ученим. Проте перелік праць, у яких досліджується етнополітична ситуація та її основні складники в Чернівецькій області на сучасному етапі розвитку української державності, не такий значний. Зокрема, вирішення окремих питань регіональної етнополітики пропонується в публікаціях І. Г. Буркута, С. М. Гакмана, Н. Ю. Ротар, В. І. Бурдяк, В. П. Фісанова та інших дослідників. Сподіваємося, що внеском у вивчення проблем регіональної етнополітики стане й ця стаття.

Однак варто зауважити, що нині відсутні праці, в яких розглядаються тенденції регіональної політики після Революції гідності, а також

вивчаються впливи країн, що межують з Україною, на етнонаціональну стабільність у Чернівецькій області в останні роки. Ці не досліджені належним чином проблемні питання регіональної етнополітики становлять **невирішену частину загальної проблеми**, вивченню якої і присвячується ця стаття.

Мета статті полягає у вивченні основних регіональних чинників впливу на розвиток міжетнічних відносин та визначенні особливостей міжетнічної комунікації між українцями, румунами та молдованами у Чернівецькій області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передусім вважаємо за доцільне відзначити роль соціально-економічних чинників, які суттєво впливають на міжетнічні відносини в Чернівецькій області. Після розпаду СРСР економічний потенціал та структура виробництва в області зазнали суттєвих змін і спрощення водночас. Якщо раніше розвиток області відбувався від переважно аграрного до аграрно-індустріального за характером виробництва, то в 1990-ті роки сталася швидка масштабна деіндустріалізація області. Це завдало нищівного удару по високоточним галузям виробництва, насамперед електронній. Водночас і аграрний сектор унаслідок процесів приватизації не став ефективною галуззю економіки. Вирішальною сферою зайнятості населення, при все ще незначному розвитку сервісних послуг, стала дрібна, роздрібна та середньооптова торгівля.

Нині на сайті Чернівецької обласної ради знаходимо, наприклад, останні показники соціально-економічного розвитку області порівняно з 2017 р. Так, спостерігаємо зростання потужностей окремих галузей промислового виробництва, насамперед у добувній та переробній промисловості (110,4 %), та особливо у металургійному виробництві (145,3 %) [2]. Останній показник є досить суттєвим, проте це пояснюється відкриттям німецького підприємства ТОВ «Аутомотив Електрик Україна» [3], розташованого на базі колишнього заводу «Гравітон», що в радянські часи переважно виконував замовлення Міністерства оборони СРСР. Вплинули на цей показник і невеликі обсяги металургійного виробництва в обласному центрі у попередні роки. Щодо сільськогосподарського виробництва, то ситуація залишається практично незмінною, з відхиленням у кілька відсотків. Водночас спостерігаємо значне зростання обсягів зовнішньої торгівлі товарами (обсяг експорту збільшився на 90 %, імпорту – на 17,7 %) [2].

Через те, що економічна структура області за роки незалежності суттєво змінилася, регіон є стабільним джерелом трудової міграції. За різними експертними оцінками, четверта або п'ята частина працездатного населення Чернівецької області є трудовими мігрантами, і, звичайно, частина з них є незворотними емігрантами з України в цілому.

За офіційними даними, станом на 1 червня 2018 р. в області проживало 905,5 тис. осіб, з них 390,6 тис. осіб мешкало в міських поселеннях, а 514,9 тис. осіб – у сільській місцевості. У січні–травні 2018 р. чисельність наявного населення області зменшилась на 1184 особи, що в розрахунку на 1000 жителів становило 3,2 особи. Зменшення наявного населення на 1 червня 2018 р. порівняно з початком року становило в цілому 0,13 % [2]. І це лише за півроку. Отже, область, як і Україна загалом, перебуває в складній соціальній та демографічній ситуації, що характеризується втратою висококваліфікованих кадрів, суттєвими змінами у структурі зайнятості населення, орієнтацією його активної частки на працю і життя за межами регіону та України в цілому.

Необхідно визнати, що трудова міграція приносить дуже суперечливі наслідки. З одного боку, в окремі роки ті доходи, які спрямовували на батьківщину своїм родинам та рідним мігранти, конкурували і навіть перевищували бюджет області. Але, з іншого боку, ці кошти не створювали інвестиційний капітал, який дозволяв би розвивати економіку регіону зокрема та країни в цілому. Як правило, ті, хто одержував ці кошти, витрачали їх на поточне споживання, а також на розвиток будівельної та сервісної індустрії. Вочевидь це є проблемою і з економічної, і з соціальної точки зору.

Переважний вектор спрямування трудової міграції з регіону – це країни Європейського Союзу. Внаслідок стихійного каналу інформування про Євросоюз, його образ є достатньо позитивним для того, щоб утверджувати в думках місцевого населення привабливість європейського та євроатлантичного курсу України. Але поряд із цим спостерігається розчарування трудових мігрантів, як і населення краю в цілому, через повільні темпи розвитку економіки України, незадовільні умови життя та праці на її теренах, особливо в порівнянні з країнами – членами ЄС. Це породжує негативістські настрої, які послаблюють лояльність мігрантів та їхніх родин до власної держави, її зовнішньої та внутрішньої політики. І тому слід вести мову

про те, що наслідки трудової міграції є не лише сприятливими, а нерідко й деструктивними, що відповідним чином впливає на формування соціально-політичного клімату в регіоні, у т. ч. і на зміст та якість етнопонаціональних відносин. І це теж треба враховувати при виробленні регіональної етнополітики.

Крім того, необхідно брати до уваги чинники війни та внутрішніх переселенців. Зокрема, у Чернівецькій області протягом 2018 р. зареєстровано 3700 внутрішньо переміщених осіб, причому упродовж року їхня кількість зросла на 183 особи [4]. Мобілізація є тим дражливым фактором, який викликає неоднозначну реакцію населення, що призводило до відкритих акцій протесту, як-от у селах Маршинці та Мамалига Новоселицького району в 2014 р. [5]. Також помітним явищем було ухилення від мобілізації через еміграцію. Тут також присутній етнопонаціональний компонент, адже Новоселицький район – місце проживання як українського за етнічним походженням, так і молдовського, і румунського населення краю.

У Чернівецькій області, як і в усій країні, швидкими темпами відбувається старіння населення, відчувається брак трудових ресурсів на ринку праці навіть для відкритих вакансій, і це, у свою чергу, призводить до певної конкуренції з боку різних місцевих етнічних груп. Є певні ознаки того, які, проте, потребують подальшого глибшого вивчення, що має місце етнізація різних секторів економіки та бізнесу в межах області.

Окрім того, Чернівецька область, як і Україна в цілому, зазнає потужної деінтелектуалізації і втрати свого досить високого освітнього та культурного рівня. Значною мірою це вульгаризує загальну соціально-культурну атмосферу в краї і призводить до того, що культура толерантності, яка є певною мірою візитівкою регіону, перетворюється на міф або на спогад і ностальгійну рефлексію про минулі часи. Розмивання традиційної місцевої толерантності значно посилює небезпеку конфліктних сценаріїв у регіоні.

Наступні чинники, на які потрібно звернути увагу, – політичні. Насамперед варто зазначити, що в Чернівецькій області, як і скрізь в Україні, наростає невдоволення темпами, змістом та результатами реформ. Як заявив політичний аналітик Фонду «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва Андрій Сухарина під час прес-конференції за результатами опиту-

вання, проведеного з 23 жовтня до 5 листопада 2018 р., «якщо експерти можуть відзначити окремі певні зрушення, і більшість з них заявляють, що нині зроблено не більше третини, то серед населення ... понад 40 % опитаних говорять про те, що не зроблено взагалі нічого, ще 35 % людей вважають, що зроблено близько 10 % від обіцяного. І лише дуже мала частина – дещо більше 10 % – впевнені, що зроблено третину або трохи більше. Відповідно, можемо говорити, що населення дуже низько оцінює цей прогрес» [6]. На сьогодні відсутні подібні дані по Чернівецькій області, але загальні тенденції є спільними, причому це стосується не лише соціально-економічних реформ, а й освітньої, медичної тощо.

Масове невдоволення, рівень якого є достатньо високим, а часом сягає і радикальних показників, так само позитивно не впливає на стабілізацію міжетнічних взаємин. До того ж, на ці проблеми та суперечності накладаються етноконфесійні виклики, притаманні Україні, насамперед православному середовищу, у зв'язку з проблемою отримання автокефалії і шаленому спротиву цьому як з боку Росії, так і складової частини її політики – Російської православної церкви, більше відомої в Україні як Московський патріархат, або Українська православна церква Московський патріархат (УПЦ МП). Традиційно в Чернівецькій області етноконфесійна картина є дуже строкатою. Хоча це край, де переважають православні, проте зі створенням Православної церкви України (ПЦУ) конфлікт між двома основними православними церквами регіону загострюється, не без впливу УПЦ МП. До того ж, його перебіг модифікується поступовим зростанням позицій Української греко-католицької церкви (УГКЦ) і стабільним зростанням активності протестантських церков, кожна з яких має свою власну, більш або менш виразну зовнішньополітичну орієнтацію.

Таким чином, структура етноконфесійних викликів у регіоні – дуже мозаїчна, хаотична, але з тенденцією до наростання конфліктності. Тим більше, необхідно взяти до уваги те, що нинішній глава УПЦ МП митрополит Онуфрій народився у Вижицькому районі Чернівецької області і саме тут розпочав свою кар'єру церковного ієрарха. Відтак позиції УПЦ МП залишаються достатньо впливовими. І від поведінки її предстоятеля, готовності митрополита Онуфрія до того чи іншого радикального сценарію реагування на отриману ПЦУ автокефалію багато що залежатиме не тільки в ста-

більшості розвитку міжконфесійних, а й суспільно-політичних відносин у Чернівецькій області.

Не акцентуючи уваги на тому, що певна частина місцевих священиків під час триваючого конфлікту на сході України та в Криму виступала ініціаторами неспокою населення, проаналізуємо позицію окремих представників УПЦ МП щодо подій нинішніх. Наприклад, Герой України (2008), єпископ Банченський, вікарій Чернівецької єпархії УПЦ МП, архієпископ Лонгін (отець Михайло Жар) назвав народних депутатів України, які підтримали звернення до Вселенського патріарха Варфоломія про надання Томосу про автокефалію, «безбожниками і слугами сатани». Так, о. Жар у своєму зверненні перед вірянами у храмі наголосив: «Наша Верховна Рада – безбожна Рада, слуги сатани – ті, які голосували про створення своєї церкви, церкви антихриста, і церкви диявола» [7]. Таку позицію поміркованою, виваженою і патріотичною назвати важко. Тож переконані, що етноконфесійними чинниками у Чернівецькій області не можна нехтувати.

Основною проблемою у питаннях міжетнічних відносин в області залишаються стосунки між трьома основними етнонаціональними групами населення. Першу з них становить українське населення, яке в регіоні переважає, але у зв'язку з відсутністю сучасних даних перепису ведемо мову про три чверті населення області. Друга важлива група – це румуномовне населення, яке, у свою чергу, розпадається на дві нерівномірні складові: безпосередньо румунське населення і молдовське населення. Частка останнього невпинно зменшується, але залишається присутньою в етнічному ландшафті регіону.

Сучасні тенденції насправді сприяють побудові в основі своїй дихотомічної моделі полікультурності в Чернівецькій області [8; 9], де українській більшості певною мірою часом протистоїть, часом опонує або є її, скажімо так, балансіром на іншому фланзі, румунське населення. І від того, як це населення себе поводить, є лояльним щодо української державності чи ні, залежить значною мірою стабільність або нестабільність регіонального розвитку в етнополітичному плані.

До недавнього часу головним чинником, який провокував, до певної міри, окремі сепаратистські виступи на початку 1990-х років, і не надто лояльні до України виступи частини активу ру-

мунського населення, була підтримка офіційного Бухареста та Румунської православної церкви, різноманітних громадських і політичних організацій. Сьогодні в цілому політика Румунської держави щодо України стала обережнішою і більш дружньою, тому не є помітним викликом, як це було на початку і в середині 1990-х років. У цьому контексті варто згадати події 1992 р., коли президент Румунії І. Ілієску вимагав подолання «наслідків пакту Ріббентропа – Молотова»; а також – 1993 р., коли Румунія в односторонньому порядку денонсувала Радянсько-румунську угоду 1961 р. щодо українсько-румунського кордону [10], що в кінцевому підсумку призвело до «висловлення територіальних претензій до України з боку як окремих політичних партій та неурядових організацій Румунії, так і на офіційному рівні». Більше того, 1994 р. Румунія в односторонньому порядку підтвердила рішення щодо денонсації цього міжнародного документа [11].

Підготовка до підписання базового політичного договору між обома державами, яка тривала майже чотири роки, розпочалась у 1993 р. «Договір про відносини добросусідства та співробітництва між Україною та Румунією» (1997) став першим базовим документом, у якому Україна та Румунія визначили правовий фундамент подальшої взаємодії та комунікації. Однак розвиток відносин між двома державами був досить непростим, про що свідчать події 2004–2009 рр. (судовий процес щодо острова Зміїний). Але вступ Румунії до ЄС у 2007 р. розставив нові акценти у пріоритетах зовнішньої політики держави, а події Революції гідності, що мали місце в Україні у листопаді 2013 – лютому 2014 рр., та наступна агресія Росії стали тими чинниками, завдяки яким Румунія продемонструвала підтримку європейських прагнень українців [12].

Проте ця позиція часом виглядає амбівалентною і потребує подальшої уваги. Перехід Румунії на позиції стратегічного союзу і партнерства з Україною у сфері низки дипломатичних заходів не означає, що серед румунського політичного істеблішменту недостатньо політиків, які своєрідно ставляться до розвитку України, перебуваючи на позиціях зацікавленості її послабленням та розраховуючи використати це в тому чи тому вигляді для втілення планів Великої Румунії. Цим чинником не можна легковажити.

Важливим є також і етноконфесійний чинник. Викликом для України є намагання певної частини кліру та політиків Румунії актуалізувати

проблеми, як мінімум, румунського вікаріату і прямого підпорядкування православних Північної Буковини (Чернівецької області) юрисдикції Румунського патріархату, точніше – Румунській православній церкві. У першому десятилітті XXI ст. у понад 100 православних приходах богослужіння велися виключно румунською мовою. Причому це – переважна більшість парафій Українського православного вікаріату МП. Тут є делікатні проблеми, які так само потребують пильної уваги.

Потрібно враховувати й те, що нині відбувається процес вибудовування нових взаємовідносин у форматі Православна церква України – Румунська православна церква. Разом із цим етнолінгвістичні питання продовжують відігравати важливу роль у формуванні нових партнерських відносин між церквами, що впливає і на міждержавні відносини. Зазначимо, що румуномовне населення проживає у Чернівецькій області достатньо компактно. Однак Глибоцький, Новоселицький і Сторожинецький райони є етнозмішаними (молдовани, румуни та українці), а в Герцаївському районі абсолютну більшість (понад 92 %) становлять румуни. Тож тут набагато яскравіші тенденції до своєї ідентичності (геттоїзації) румуномовного населення не лише в культурній, етнічній площині, а й у соціально-економічній, зокрема, це прояви етнічного бізнесу, кланової структуризації відповідної частини населення і груп інтересів [13], які лобіюють його інтереси як всередині країни, так і зовні.

Ці тенденції – важливі виклики, які, на нашу думку, недооцінені політиками, належною мірою не вивчені аналітиками й експертами. Об'єктивна й неупереджена оцінка зазначених вище викликів вимагає постійного моніторингу, аналітичного підходу і має стати предметом окремих наукових досліджень.

Висновки. Отже, коли йдеться про чинники зовнішнього впливу на етнополітичну стабільність Чернівецької області, то саме румунський і російський фактори виявляються найбільш складними, відтак вони потребують найбільшої уваги. У сучасних умовах саме російський чинник зовнішнього впливу найбільш небезпечний, тому що здійснюється як через масовану пропагандистську інформаційну війну проти України, у т. ч. і в регіоні, так і через агентів впливу, де важливу роль відіграють окремі структури УПЦ МП, які об'єднують прихильників не лише Російської православної церкви, а й концепції «русского мира».

На фоні слабкостей національної державницької політики [14], яка в останні десятиріччя у частині етнополітики була згорнута фактично до мінімуму, а урядові органи втратили ініціативність, здатність передбачувати виклики й реагувати на них, ці фактори залишаються помітними і на загальнодержавному, і на регіональному рівні. На нашу думку, зокрема, помилковим є рішення про те, що етнонаціональна політика повинна бути складовою частиною компетенцій Міністерства культури і його управлінсь. На місцях це призвело до того, що в етнополітиці України водночас спостерігаються:

- 1) нестача сучасної модернізованої й адекватної нормативно-правової бази, яка б регулювала політику держави та її вплив на цю сферу;
- 2) інституційна слабкість через відсутність відповідних профільних центральних органів виконавчої влади, відповідальних за здійснення етнополітики, і їх представництв на місцях;
- 3) кадрова незабезпеченість етнополітики державного і регіонального рівня, що є результатом перших двох пунктів.

Усе це разом призвело до того, що вищезгадані виклики не враховуються належно, а часом просто ігноруються, нерідко до того моменту, коли реагування на них стає або дуже витратним, або несвоєчасним.

Рекомендації. Внаслідок висвітлених вище процесів виникає потреба пильного вивчення в динаміці розвитку тих зовнішніх чинників, які впливають на стабілізацію чи дестабілізацію міжетнічних відносин у Чернівецькій області, уважного аналітичного супроводу, і, звичайно, на цій основі здійснення оперативного й систематичного перегляду як загальнодержавної, так і регіональної етнополітики в усіх вище визначених напрямках. Вважаємо за необхідне здійснити такі практичні кроки:

- *Верховній Раді України:* провести парламентські слухання щодо сучасного стану міжетнічних відносин та завдань із формування сучасної української політичної нації. На підставі розроблених рекомендацій розпочати модернізацію національного законодавства у сфері етнополітики відповідно до правових норм Ради Європи та Європейського Союзу.

- *Кабінету міністрів України*: прискорити створення центрального органу виконавчої влади, відповідального за державну етнополітику з мережею його територіальних структур у поліетнічних регіонах країни.
- *Адміністрації Президента України*: ініціювати створення аналітичних та консультативно-дорадчих органів з питань етнополітики та міжетнічного діалогу на центральному та регіональному рівні.
- *Міністерству освіти і науки України*: передбачити щорічне проведення конкурсів наукових проектів з державним фінансуванням із пріоритетних питань внутрішньої політики України та етнополітичної політики зокрема.

Перспективи подальших розвідок в обраному напрямі. Дослідження чинників впливу на стабілізацію/дестабілізацію міжетнічних взаємин у Чернівецькій області є актуальними як у теоретичній, так і практичній площинах. Виявлення та науково-обґрунтований аналіз чинників та агентів впливу на формування нового типу міжетнічних відносин у регіоні є необхідним фундаментом для подальшого вироблення державної та регіональної політики в цьому напрямі. Чернівецька область залишається тим регіоном, де національний чинник переплітається з релігійним та етнологічним. Причому останні два, з одного боку, впливають на процес формування етнічної та громадянської ідентичності, а з іншого – піддаються постійним впливам з боку держави, духовенства та інститутів громадянського суспільства, що вимагає й надалі уваги як науковців, так і практиків при формуванні стратегії етнополітичної політики України та її втіленні в життя.

Список використаних джерел

1. Нечаєва-Юрійчук Н. До питання про причини виникнення та розвиток Придністровського конфлікту. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-4825.html> (дата звернення: 22.09.2018).
2. Соціально-економічне становище Чернівецької області за січень-серпень 2018 року. URL: <http://oblrada.cv.ua/passport/15/> (дата звернення: 21.09.2018).
3. В Чернівцях відкрито завод групи Prettl в Україні ТОВ «Аутомотив Електрик Україна». *Ukr.Media*. URL: <https://ukr.media/business/285236/> (дата звернення: 10.09.2018).
4. У Чернівецькій області проживають 3700 переселенців. URL: <https://pogliad.ua/news/ukraine/u-cherniveckiy-oblasti-prozhivayut-ponad-3700-pereselenciv-345137> (дата звернення: 23.09.2018).
5. Маршинці та Мамалига Новоселицького району долучились до протестів проти мобілізації. *Pogliad.ua*. URL: <https://pogliad.ua/news/chernivtsi/marshinci-ta-mamaliga-novoselickogo-rayonu-doluchilis-do-protestiv-proti-mobilizaciyi-163012> (дата звернення: 21.09.2018).
6. Населення дуже низько оцінює прогрес реформ в Україні – опитування (інфографіка). URL: <https://www.unian.ua/politics/2278391-naselelnnya-duje-nizko-otsinyue-progres-reform-v-ukrajini-opituvannya-infogafika.html> (дата звернення: 22.09.2018).
7. Чурилова К. Архієпископ УПЦ (МП) назвав депутатів Верховної Ради «служителями сатани». *Zaxid.net*. URL: https://zaxid.net/arhiyepiskop_upts_mp_nazvav_deputativ_verhovnoyi_radi_sluzhatelyami_satani_n1458410 (дата звернення: 25.09.2018).
8. Круглашов А. Буковинська етнополітична мозаїка: історична спадщина та сучасні тенденції. *Політичний менеджмент*. 2004. № 2. С. 47–67.
9. Нечаєва-Юрійчук Н. Буковина бі(три)культурна: проблеми та перспективи етнополітичного розвитку. *Регіоналістика*. 2011. № 1. С. 50–52.
10. Гакман С. Сучасні аспекти українсько-румунських відносин. URL: <http://uames.org.ua/php/art.php?id=66> (дата звернення: 21.09.2018).
11. Златін О. Особливості становлення зовнішньої політики посткомуністичної Румунії. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. Вип. 24. 2015. С. 211–231.
12. Нечаєва-Юрійчук Н. Українсько-румунські відносини на сучасному етапі: виклики Євромадану. *Румунсько-українські відносини: історія і сучасність*. Satu Mare, Cluj Napoca, 2016. С. 387–396.
13. Круглашов А., Щербатюк О. Регіональні аспекти діяльності груп інтересів в Україні (на прикладі Чернівецької області). *Наукові записки Ін-ту політ. і етнонац. досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2013. № 5 (67). С. 290–305.
14. Kruglashov A. Ethnopolitics of Ukraine: challenges and chances. *European Journal of Transformation Studies*. 2014. Vol. 2. No. 1. Pp. 17–24.

References

1. Nechayeva-Yuriychuk, N. Do pytannia pro prychny vynyknennia ta rozvytok Prydnistrovskoho konfliktu [To the question about reasons of appearing and development of Transdnestrian conflict]. (n. d.). *politics.ellib.org.ua*. Retrieved from: <http://politics.ellib.org.ua/pages-4825.html> (viewed 22.09.2018) [in Ukrainian].
2. Sotsialno-ekonomichne stanovyshe Chernivetskoï oblasti za sichen—serpen 2018 roku [Social-economic position of Chernivtsi oblast' in January—August 2018]. (n. d.). *obrada.cv.ua*. Retrieved from: <http://obrada.cv.ua/passport/15/> (viewed 21.09.2018) [in Ukrainian].
3. V Chernivtsiakh vidkryto zavod hrupy Prettl v Ukraini TOV «Automotiv Electric Ukraina» [In Chernivtsi the enterprise of the group Prettle in Ukraine was opened]. (n. d.). *ukr.media*. Retrieved from: <https://ukr.media/business/285236/> (viewed 10.09.2018) [in Ukrainian].
4. U Chernivetskii oblasti prozhyvaiut 3700 pereselentsiv [In Chernivtsi oblast' live 3700 migrants]. (n. d.). *pogliad.ua*. Retrieved from: <https://pogliad.ua/news/ukraine/u-cherniveckiy-oblasti-prozhivayut-ponad-3700-pereselenciv-345137> (viewed 23.09.2018) [in Ukrainian].
5. Marshyntsi ta Mamalyha Novoselytskoho raionu doluchylys do protestiv proty mobilizatsii [Marshyntsi and Mamalyha of Novoselitsya region joined the protests against mobilization]. (n. d.). *pogliad.ua*. Retrieved from: <https://pogliad.ua/news/chernivtsi/marshinci-ta-mamaliga-novoselickogo-rayonu-doluchilis-do-protestiv-proti-mobilizatsiyi-163012> (viewed 21.09.2018) [in Ukrainian].
6. Naselennia duzhe nizko otsiniuie prohres reform v Ukraini – opytuvannia (infohrafika) [The population evaluates very low the progress of reforms in Ukraine]. (n. d.). *www.unian.ua*. Retrieved from: <https://www.unian.ua/politics/2278391-naselennya-duje-nizko-otsinyue-progres-reform-v-ukrajini-opituvannya-infohrafika.html> (viewed 22.09.2018) [in Ukrainian].
7. Churylova, K. Arkhiiepiskop UPT (MP) nazvav deputativ Verkhovnoi Rady «sluzhyteliamy satany» [Archbishop of UOC (MP) called the deputies of Supreme Council “servants of Satan”]. (n. d.). *zaxid.net*. Retrieved from: https://zaxid.net/arhiiepiskop_upts_mp_nazvav_deputativ_verhovnoyi_radi_sluzhitelyami_satani_n1458410 (viewed 25.09.2018) [in Ukrainian].
8. Kruglashov, A. (2004). Bukovynska etnopolitychna mozaika: istorychna spadshchyna ta suchasni tendentsii [Bukovynian ethnopolitical mosaics: historical heritage and contemporary tendencies]. *Politychnyi menedzhment – Political Management*, 2, 47–67 [in Ukrainian].
9. Nechayeva-Yuriychuk, N. (2011). Bukovyna bi(try)kulturna: problemy ta perspektivy etnopolitychnoho rozvytku [Bukovyna bi(three)cultural: problems and prospects of ethnopolitical development]. *Regionalistyka – Regional Studies*. Issue 1. (Pp. 50–52) [in Ukrainian].
10. Gakman, S. Suchasni aspekty ukrainsko-rumunskykh vidnosyn [Contemporary aspects of Ukrainian-Romanian relations]. (n. d.). *uames.org.ua*. Retrieved from: <http://uames.org.ua/php/art.php?id=66> (viewed 21.09.2018) [in Ukrainian].
11. Zlatin, O. (2015). Osoblyvosti stanovlennia zovnishnioi polityky postkomunistychnoi Rumunii [Peculiarities of the post-communist Romania foreign policy formation]. *Mizhnarodni zviazky Ukrainy: naukovy poshuky i znakhidky – International Relations of Ukraine: scientific searches and finds*. Issue 24. (Pp. 211–231) [in Ukrainian].
12. Nechayeva-Yuriychuk, N. (2016). Ukrainsko-rumunski vidnosyny na suchasnomu etapi: vyklyky Yevromaidanu [Contemporary Ukrainian-Romanian relations: Challenges of Euromaidan]. *Rumunsko-Ukrainski vidnosyny: Istoriiia ta suchasnist – Romanian-Ukrainian Relations: History and Present*. Satu Mare, Cluj Napoka. (Pp. 387–396) [in Ukrainian].
13. Kruglashov, A., & Shcherbatiuk, O. (2013). Rehionalni aspekty diialnosti hrup interesiv v Ukraini (na prykladi Chernivetskoï oblasti) [Regional aspects of group of interests' activity in Ukraine (on the example of Chernivtsi oblast')]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh ta etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy – Scientific Notes of I. F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 5 (67), 290–305 [in Ukrainian].
14. Kruglashov, A. (2014). Ethnopolitics of Ukraine: challenges and chances. *European Journal of Transformation Studies*. Vol. 2. No. 1. (Pp. 17–24) [in English].